

en »Gammelby« med tilhørende system af »Langagre« og »Bredestykker« (Müller-Wille: »Breedek«), som minder stærkt om Müller-Willes eksempler på en »Drubbel« med »Langstreifenfluren« (s. 271 og 296). Såfremt der blot i nogle tilfælde kunne foretages sikre parallelliseringer mellem danske og tyske landsby- og agerstrukturer, måtte dette kunne blive af betydning for vor forståelse af bl. a. Falsters bebyggelseshistorie, herunder tolkningen af Falsterlisten.

På et enkelt punkt synes der allerede nu at kunne fremsættes en arbejdshypotese. Det fremgår af Müller-Willes, Mortensens og Engels analyser, at de nordtyske Drubbel- og Rundlings-typer, samt enkeltgårddrækken (»Zeile«) har ligget periferisk i forhold til agerjorden, hvorimod fortebyen (»Angerdorf«) – kendt fra ca. 1200 – og vejbyen med deres fire tilfartsveje (se Jyske lov I, s. 56) lå inde i bymarken (jfr. Hastrup, s. 16), undertiden ret centralt. Det er i denne forbindelse af interesse, at en række af de falsterske »Gammelbyer« ligger mere periferisk i bymarken end deres afløser. Dette synes at indicere, at de ældre anlæg har været gårdgrupper med løsere organisation og tilhørende agersystemer af »Breitstreifenfluren« eller »Langstreifenfluren«; med flytningen til et mere moderne bebyggelsesanlæg må da formentlig være fulgt en »Vergewannung«, ofte indbefattende overgang til trevangsbrug. Omend det ved feltundersøgelser måtte vise sig, at udviklingen i nogle tilfælde er foregået således, følger det dog naturligvis ikke heraf, at den overalt på Falster er forløbet efter samme mønster. Det kan allerede nu ses, at »Gammelbyerne« må have været af forskellig type. Til slut en iagttagelse fra det øde Oldenområde i Hornshered: Den store landsby Kunderslev, som blev øde ca. 1400, lå i bymarkens ene hjørne, hvorimod de til Oldenområdet grænsende bestående lev-byer Skuldelev, Venslev og Ferslev lå centralt i deres respektive bymarker.

Svend Gissel

Deutscher Städteatlas herausgegeben und bearbeitet von *Heinz Stoob*, Lieferung I. Dortmund, Willy Grösschen Verlag, 1973. Mappe med 10 enkeltheft, 1 fælleshefte og signaturforklaring.

Den internationale kommission for byhistorie, Commission internationale pour l'histoire des villes (CIHV), har anbefalet udgivelsen af kortværker for at lette studiet af sammenlignende byhistorie. England udsendte i 1969 sit 1. bind og i 1975 sit 2. bind (vil blive anmeldt samlet i nærværende tidsskrift), og i 1973 kom det foreliggende arbejde, der omfatter byer fra hele det område, der i dag udgøres af Forbundsrepublikken (regionale byatlanter er under udgivelse, blandt andet for Rhinlandet og for Westfalen). Professor Stoobs atlas, hvis 1. bind ved udgivelsen kostede DM 125,- (de enkelte byer kan dog fås særskilt) bringer for alle byer et firefarvet matrikelkort i 1:2500, hyppigst fra 1820'erne og 1830'erne, men med tilføjede højdekurver, et moderne bykort i 1:5000, et kort over byens placering i regionen i 1:25000, i reglen fra 2. fjerdedel af 19. århundrede, og en rekonstruktion i 1:5000 af faserne i byens væxt. Endvidere gengives et bysegl og et prospekt af byen, hvortil kan komme forskellige specialkort. Når det understreges af forf., at matrikelkortenes offentliggørelse er en kildeudgave, er dette naturligvis rigtigt; men det må erindres, at det er en rentegning af kortene, der gengives, ikke kortene selv. – Den tilhørende text redegør for hovedtrækkene i byens politiske og økonomiske historie, men koncentrerer sig i øvrigt om byplanens udvikling. Alle de anvendte målforhold går ud fra tallet 1:2500 ligesom det er tilfældet med det engelske og med de under udarbejdelse værende franske, hollandske, regionale tyske samt skandinaviske kortværker.

Det foreliggende bind omfatter 10 byer fordelt på de 7 store delstater: Bad Mergentheim, Buxtehude, Dortmund, Gelnhausen, Isny, Neuwied, Öhringen, Regensburg, Slesvig og Warburg. Udvælgelsen er sket ved en afvejning af forskellige kriterier, fx. kildemate-

rialets art og ønsket om at have dels forskellige byfunktioner repræsenteret (oplandsby, by ved fjernhandelsveje, residensby, by med mange gejstlige institutioner), dels forskellige bystrukturer (byer med eller uden forstæder, dobbeltbyer).

Kortene præsenterer sig gennemgående smukt, selv om det i visse tilfælde kan ses, at de er sammensat af flere; det er uheldigt, at intet af dem har nordpil. Et par småfejl har ikke kunnet undgås: De danske fyrster Valdemar (3.) og hans halvbroder, den senere konge Erik 4. Plovpenning var Valdemar 2. Sejrs sønner af 1., resp. 2. ægteskab, ikke som anført i Slesvigheftet af 2. og 3. ægteskab; sammesteds opgives Svend Estridsens dødsår som 1076, medens det rigtige er 1074. – Ved rekonstruktionen af Regensburgs antikke byplan havde forf. med udbytte kunnet bruge den af Jean Sauvaget udarbejdede metode således, som han har anvendt den på flere orientalske byer, blandt andre Damaskus (*Le plan antique de Damas, Syria XXVI, 1949, pp. 314–358*). Det ville derfor ikke overraske anmelderen, hvis det viste sig, at dele af den antikke byplan har levet videre betydeligt længere end af forf. antaget.

Disse mindre bemærkninger kan dog ikke fjerne indtrykket af, at byhistorikeren, byplanlæggeren og geografen har fået et fortrinligt hjælpemiddel i hænde, som vil vise sig uundværligt, ikke mindst til sammenlignende studier.

Thomas Riis

Edward Gillett: A history of Grimsby. Published for the University of Hull, by the Oxford University Press, London 1970. X+328 s.

Gordon Jackson: Hull in the eighteenth century. A study in economic and social history. Published for the University of Hull, by the Oxford University Press, London 1972. XVIII+474 s.

Byhistoriens indhold og område diskuteredes ivrigt på konferencer i 1950erne og 1960erne i USA og England (jfr. foredrag og diskussionsindlæg publiceret af Philip M. Hauser og Leo F. Schnore 1965, Oscar Handlin og John Burchard 1963 og H. J. Dyos 1968). Det er positivt, at der er plads for mange meninger; til byhistorien ser man dog henført mange emner og områder, der næppe hører med i egentlig forstand, og Charles N. Glaab har da også som en mulig forklaring på den ofte manglende aksept af den byhistoriske disciplin set dens mangelfuldt definerede metode og afgrænsning.

Et godt udtryk for den forskelligartede opfattelse af byhistorien har man i to engelske arbejder fra de senere år, Edward Gilletts om den mindre østengelske havne- og fiskeriby Grimsby (1801 1.500 indbyggere, 1901 75.000) og Gordon Jacksons om den store østengelske havne-, handels- og industriby Hull i 1700-årene (1801 29.500 indbyggere).

Gilletts Grimsby-historie behandler tiden fra byens første fremtræden i kilderne i 800-årene til vores tid, idet det 20. århundrede dog uheldigvis blot behandles ganske kort i et »postscript«. Fremstillingen er i det væsentlige kronologisk. Om end den på flere punkter beskæftiger sig med økonomiske og erhvervsmæssige forhold, således omkring byens skibsfart, havnen og dokkerne, så er dens interessefelt væsentlig det politiske; den giver detaljerede udredninger af valgene af byens repræsentanter i parlamentet i London og beskrivelser af valgkandidater og valgte, af den store landspolitiks reflekser i den lille by og af institutioner. Man får vel her i flere henseender interessante indblik i korrupsionen i det politiske liv; alligevel savner bogen i væsentlig grad perspektiv. Selv om Gillett har sat sig som mål at skrive Grimsbys historie, savner man behandling af meget væsentlige forhold i byens og bysamfundets historie. Således er befolknings- og erhvervsforhold og de sociale forhold næppe strejft. Dette forhold afslører også det afsluttende stikordsregister klart.